

Domweetjes (9) - Van Gendt - een zeeheld op het hoogkoor?

Op 10 december 2015 was de herdenking van het 350-jarig bestaan van het Korps Mariniers. Niet direct iets waarbij je aan de Utrechtse Domkerk denkt. Maar toch...! De verbindende schakel is Willem Joseph Baron van Gendt (1626-1672). Hij was in 1666 kort de eerste commandant van het Korps. Hieraan herinnert ook nog de Van Ghentkazerne in Rotterdam. Nu ligt hij begraven onder een groot barok monument op het hoogkoor van de Dom. Hoe is dat zo gekomen? En was iedereen daar blij mee?

Een flitsende loopbaan

Van Gendt was een telg uit een adellijk geslacht. Al op 13-jarige leeftijd werd hij kanunnik van de Dom en twee jaar later proost van Elst. Beide functies bleef hij tot zijn dood vervullen. In zijn tijd hadden de (langzamerhand allemaal protestantse) kanunniken en proosten geen geestelijke functie meer, alleen een wereldlijke, als beheerders van de kerkelijke bezittingen. Het was dus niet zo gek - zelfs vanzelfsprekend - dat een edelman dit soort functies vervulde.

In 1666 bereikte Van Gendts militaire loopbaan z'n hoogtepunt met zijn benoeming tot luitenant-admiraal. Hij volgde de ontslagen Cornelis Tromp op als secondant van admiraal Michiel de Ruyter. Van Gendt vergaarde grote roem tijdens de tocht naar Chatham in de Tweede Engelse Oorlog. Maar hij heeft hiervan niet lang kunnen genieten. In 1672 sneuvelde hij in de zeeslag bij Solebay (voor de Engelse oostkust) tegen de Engels-Franse vloot.

Foto: Frans de Wolff; afbeelding van een zeeslag zoals die bij Solebay

In de Dom begraven

Het was Van Gendts eigen wens geweest om in de Domkerk begraven te worden. En als kanunnik had hij daar ook recht op. De Admiraliteit van Amsterdam richtte voor hem een grafmonument op in de Dom. De maker ervan was de bekende Mechelse kunstenaar Rombout Verhulst. Het monument draagt het jaartal 1676. Pas in 1680 schijnt het gebalsemde lichaam van Van Gendt naar het praalgraf op het hoogkoor te zijn overgebracht en in alle stilte daar te zijn begraven. Niet in de tombe zelf, maar in een grafkelder ervoor.

Een plaats op het hoogkoor

Waarschijnlijk is eerst overwogen om het grafmonument in het schip of een van de zijkapellen daarvan te plaatsen. Na de tornado van 1674 die het schip grotendeels verwoestte, werd dat onmogelijk. Toen is gekozen voor de plaats waar vroeger het hoogaltaar stond. De functie daarvan was verdwenen; de gemeente zat met de rug naar het hoogkoor, gericht op de preekstoel aan de westzijde. De keuze voor het hoogkoor zal ongetwijfeld ook zijn ingegeven door de gebeurtenissen in het Rampjaar 1672 toen de Fransen op 23 juni Utrecht binnenvielen en de Dom weer voor ruim een jaar rooms-katholiek werd. 'Dat nooit weer!', zal men gedacht hebben toen de kerk opnieuw protestants was geworden. En tot slot is het ook niet ondenkbaar dat in de Domkerk een landelijke trend is gevolgd. In de Gouden Eeuw richtte de overheid in een aantal belangrijke oude stadskerken - die na de Reformatie aan de protestanten waren toegewezen - grafmonumenten op voor overleden (zee)helden van de Opstand en de nog jonge Republiek. Men koos bij voorkeur de plaats van het katholieke hoogaltaar - de heiligste plek in de kerk, waar in de Middeleeuwen ook relikwieën van heiligen werden bewaard - om hun helden zichtbare roem te verschaffen. Bekende voorbeelden zijn het praalgraf van Willem van Oranje (1623) in de Nieuwe Kerk te Delft, dat van Jacob van Wassenaer Obdam (1667) in de Grote Kerk te Den Haag, en het grafmonument van Michiel de Ruyter (1681) - ook van Rombout Verhulst - in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Slothouwer dacht er anders over

In de twintigste eeuw is enige malen actie ondernomen om het monument van Van Gendt toch weer elders geplaatst te krijgen. De eerste keer was tijdens de grote restauratie van 1921 tot 1938. Architect Slothouwer wilde de oorspronkelijke west-oost lengteas van de gotische kathedraal weer zichtbaar maken. De eerste stap was de onmiddellijke afbraak, in 1922, van het amfitheater, 'De Hoedendoos', die architect Suys in de negentiende eeuw in het koor had opgericht. Om een geheel vrij doorzicht te bereiken is Slothouwer toen ook voornemens geweest het praalgraf van Van Gendt samen met het familiegraf van Van Nellesteyn naar de zuidwestelijke kapellen te doen verplaatsen. Maar hij vond daartoe de meerderheid van de Rijksmonumentencommissie niet bereid.

Een diaconale werkgroep in actie

In de jaren tachtig was er weer een poging om het monument te verplaatsen, ja zelfs uit de kerk te verwijderen. Voor een van de diaconale werkgroepen die in de kerk actief waren, werd de plaats van het monument een halszaak. Het verheerlijken van oorlog paste hier niet, vonden ze. Dat monument moest de kerk uit!! De toenmalige restauratiearchitect Van Hoogevest en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg wilden de kerkelijke gemeente ter wille zijn. Het monument mocht *binnen* de kerk verplaatst worden, maar de kosten hiervan (zo'n 150.000 gulden) zouden wel voor rekening van de kerkelijke gemeente komen. Dat feest ging dus niet door. Andere oplossingen, zoals een verrijdbaar scherm vóór de admiraal, haalden het evenmin. Dit zou de Domcantorij in de weg staan.

Herdenking 350 jaar

Het monument was eind 2015 plotseling het centrum van een bijzondere plechtigheid: enkele vertegenwoordigers van organisaties legden er op eigen verzoek een krans: Ir. Frits de Ruyter de Wildt, voorzitter van de Stichting Michiel de Ruyter, twee mariniers en een vertegenwoordigster van de Vrienden van Johan de Witt. De kranslegging vond plaats ter gelegenheid van het 350-jarige bestaan van het Korps Mariniers. Het was 'onze' Van Gendt geweest die het Korps in 1666 op initiatief van Michiel de Ruyter en politiek ondersteund door raadspensionaris Johan de Witt als eerste commandant kon vormgeven.

Foto: Wim van der Ende; tweede van rechts: Ir. Frits de Ruyter de Wildt

Ron Helsloot, Educatieve Dienst

Met dank aan Ir. Frits de Ruyter de Wildt; Henk de Moei, Dick Moesbergen en Nel Borst, Educatieve Dienst, en Hans de Man, zondag- en vesperkoster Domkerk, voor hun informatie